

Föroya landsstýri

Tórshavn

Nevndin, ið sett varð at gera uppskot um föroyska fólknavnalög,
leggur við hesum úrslitið av arbeiði sínum fyri landsstýrið.
Við lógaruppskotinum fylgja viðmerkingar, stutt greinargerð við
söguligum yvirliti og listi við ritum um föroysk fólkövn.
Hjálagt er serpent av grein um staðanövn í föroyskum ættarnövnum.

Nevndin hevur tökt tilfar til navnalista, sum kann verða gjördur
rættilega skjótt.

Nevndin er fús at geva nærrri frágreiðingar, um ynskt verður.

Tórshavn 27. februar 1984

Theodor Hansen

Jóhan Hendrik W. Poulsen

Petur Martin Rasmussen

F.L.Jm.520-2-1

Uppskot til

lög um fólkjanøvn.

Fornøvn

1. gr. Hvørt barn skal fáa navn, áðrenn tað er 3 mánaða gamalt.
Eingin skal hava fleiri enn tvey fornøvn.
Navnið skal verða boðað sóknarpresti í tí prestagjaldi, har sum móðirin hevur bústað, áðrenn 3 mánaðir eru umlidnir frá tí, at barnið var borið í heim.
2. gr. Navnið skal vera í samljóði við føroyskar málreglur. Gjørdur verður leiðbeinandi listi við viðurkendum førcyskum nøvnum.
Undantak kann í serføri verða veitt fóldki úr ørum londum, ætlar tað ikki at verða verandi í Føroyum
Sum fornøvn verða ikki viðurkend:
  - 1) konufólkjanøvn til mannfólk og mannfólkjanøvn til konufólk,
  - 2) eftirnøvn,
  - 3) kelinøvn og stuttnevni, sum ikki hava vunnið hevd sum fornøvn,
  - 4) og onnur nøvn, ið kunnu haldast at verða fóldki, tey eru ætlað, til ampaPrestur skal síggja til, at gjørt verður eftir tí, ið ásett er í hesi grein.
Navnannevnd, ið landsstýrið setur, tekur avgerðir í ivamálum.
3. gr. Persónur við óhóskandi navni kann eftir umsókn til landsstýrið fáa tað broytt ella umskift við annað navn. Tann, sum hevur fleiri nøvn, kann eftir umsókn fáa eitt ella fleiri teirra strikað. Fyri persónar, ið ikki hava lógaldrur, sökjja foreldur ella verjar. Útlendingur búsettur í Føroyum kann somuleiðis fáa navn sítt umskift við føroyskt navn ella taka føroyskt navn aftur at upprunalliga navni sínum.

Eftirnøvn

4. gr. Aftur at fornavni skal hvørt barn fáa eftirnavn. Eftirnavn kann annaðhvørt vera ættarnavn móður ella faðirs, so sum foreldur barnsins koma á samt um, ella navn móður ella faðirs í hvørsfalli við -dóttir ella -son viðheftum í samsvari við kyn barnsins. Er navn faðirs ella móður tvínevni, verður bert annað navnið nýtt í hesum fóri.

5. gr. Ættleitt barn fær eftirnavn eftir somu reglum sum í 4. gr.
6. gr. Eftirnavn verður fráboðað sóknarpresti í tí prestagjaldi, har sum móðirin hevur bústað, saman við fornavni.
7. gr. Við giftu kann hvört av hjúnunum varðeita sítt ættarnavn ella taka ættarnavn hjá hinum. Móðurnavn og faðirsnavn (t.e. növn, ið enda við -dóttir og -son) verða ikki umskift við giftu.
8. gr. Tann, ið vil broyta ættarnavn sítt ella fáa sær nýtt, skal sökja til landsstýrið um tað.
Loyvt er uttan umsókn at nevnast -dóttir ella -son móður ella faðirs, men tann, ið broytir til hetta navnalag, skal boða sóknarpresti frá, áðrenn mánaður er umliðin.
9. gr. Eitt eftirnavn kann verða givið sum millumnavn.

Navnanevnd

10. gr. Landsstýrið setur nevnd við 3 limum, ið skal taka avgerð í ivamálum um navnagávu. Landsstýrið skal biðja um tilmæli frá navnanevndini, áðrenn tað gevur loyvi til navnabroytingar. Nevndin situr fýra ár í senn.

Viðmerkingar

1. gr. Tað kann vera metingarmál, hvussu tíðliga, ið kravt skal verða, at navn verður fráboðað. Í danskari lög er freistin 6 mánaðir eftir föðing. Nevndin heldur, at betri er, at hon er styttri, tí longur ið bíðað verður, fastari verður óhóskandi navn, ið barnið kann hava verið kallað innanhýsis.

Higartil hava sóknarprestar havt navnaskráseting um hendur, við tað at öll növn verða skrivað í kirkjubók, so hvört tey verða givin. Henda skipan er gomul og roynd og tí helst eingin orsök at broyta til annað. Öll verða, ið hvussu er, skrásett í fólkayvirlit.

2. gr. Henda áseting skal forða fyri, at növn, ið eru málsliga skeiv, verða givin, eisini at útlendsk navnasnið verða vald fram um föroyisk. Útlendsk növn, ið ikki kunnu verða sögd á föroyiskum, eiga ikki at verða loyvd. Öll növn, ið mett verða at hóska í föroyiskari navnagávu, eiga at verða savnað á lista við greiniliggum ávísingum um bending og um framburð, har tað er neyðugt.

- 1) Hetta er spurningur, ið sjáldan kemur fyri, men dömi eru kortini um, at útlendsk dreingjanövn kunnu verða givin gentum og övut, t.d. Vanja, ið er russiskur keliformur av navninum Ivan.
- 2) Föroyingar, ið ikki vóru vanir við, at menn vóru kallaðir bert við eftirnavni, hava fatað ættarnövn eitt nú hjá prestum sum teirra rætta navn, t.d. Hentze, Brun o.s.fr. Tílik növn tykjast óhóskandi sum fornövn og eiga tí ikki at verða loyvd.
- 3) Til flest növn hoyrir ofta ein keliformur, ið verður nýttur millum húsfólk og vinir, t.d. Nilli, Dálli, Villi, Denna, Gugga, Begga o.s.fr., men ikki er beint at loyva, at tilíkir formar verða givnir sum skirnar-növn. Annað er við gomlum keliformum ella stuttnevnum, ið her hava vunnið gamla hevd sum növn, t.d. Sigga, Magga, Gyða o.s.fr. Her má verða mett í hvörjum einstökum föri, um hvat eigur at verða loyvt.
- 4) Fátt er so sárt sum at verða argaður við lögnum ella frábregðandi navni. Tí eigur at verða ansað serliga eftir, at óhóskandi növn ikki verða givin, fyri barnsins skuld. Her eigur at verða mett um í hvörjum föri fyri seg. Stóra ábyrgd leggur henda grein á prestar sum navnaskrásetrar. Tað verður væntað av teimum, at teir hava hollan kunnleika til' növn og navnasið. Í ivamálum kunnu teir leita sær ráð hjá navnnevndini, ið skotið verður upp at seta.

3. gr. Tað er regla, sum er vanlig í öllum Norðurlondum, at ein, ið hefur ampa av navni, kann fáa tað umskift við annað eftir egnum ynski, ella lagt nýtt navn aftur at navni sínum, sum hann tá leggur av at kalla seg.

Grein skal eisini geva útlendingum, ið her eru búsettir, möguleika at fáa sær föroyskt navn ella at föroyska navn sítt (t.d. Thomas til Tummas, John til Jógvan el. Jóan).

4. gr. Eftirnavn kann eftir uppskotinum vera annaðhvört ættarnavn, eins og nú er vanligt, ella navn móður ella faðirs í hvörsfalli + -son ella -dóttir. Viðvíkjandi ættarnövnum sær nevndin seg ikki föra fyri at gera greint uppskot um tey kröv, ið eiga at verða sett til val teirra, stil og snið, men eins og í hjálögdu greinargerð verður nevnt, er nógv óheppið við tí lag, sum nú ræður. Tó verður skotið upp, at einarættur verður avtikin, tá ið onkur heldur seg hava eins góðan rætt og annar at nevna seg eftir heimsstaðarnavni sum eitt nú húsanavni. Annars verður navnanevndin, sum skotið er upp at seta, at evna til reglur at ganga eftir. Um növn, ið enda við -dóttir og -son, verður eisini vist til greinargerðina. Ikki verður hildið heppið at gera tilík növn úr tvínevnum, sum t.d. Jóan Jákup. Her verður skotið upp, at annað navnið verður valt, annaðhvört Jóansson ella Jákupsson.

9. gr. Vilja foreldur geva barni bæði ættarnövn sini, kann annað verða givið sum millumnavn. Eisini kunnu növn við -dóttir og -son verða givin sum millumnövn. Tó er vert at hava í huga, at long növn mangan kunnu vera ósmidlig í nýtslu.

10. gr. Í navnanevndini eiga tveir limirnir at vera málkönir og ein lög-fröðingur.

Greinargerð

So langt vit vita aftur í söguna um öll heimsins lond, hevur verið siður at geva nýföddum börnum növn. Við navnagávuni fylgir ofta einhvör halgigerð. Forfedrar okkara oystu börnini vatni, tá ið navnið varð sett á tey, og aftan á kristnitökuna kom navnagávan at vera saman við skírnini.

Vanligt var at velja börnunum növn, ið vónandi fóru at bera teim eydnu. Tá ið drongur varð nevndur t.d. Ólvur, lá í tí ynski um, at hann skuldi fáa tað dirvi og ta styrki, ið eyðkendi hetta dýr; og við gentunavni sum t.d. Lív (eldri Hlíf) fylgdi vón um, at hon tilkomin skuldi vera börnum sínum og húsi "lív", t.e. lívd, vernd. Seinni hevur tilvitið um merking navnanna kámast nógv, og flest növn eru meira ella minni merkingartómt frámerki til at eyðkenna ein persón. Tó eru mong, ið fegin vilja vita, hvat növnini upprunaliga merktu, og leggja dent á at finna vökur og bæriliг növn til börn sini.

Fólkanövn - eins og staðanövn og onnur növn - eru partur av málinum, tey líkjast í ljóðsamanseting öðrum orðum og verða yvirhövur bend eins og tey. Eins og orð ferðast um landamark, verða lænt inn, koma fólkanövn eisini uttaneftir við ymsum mentanarrákum, t.d. við kristindóminum á sinni og nú úr fremmandum málum við t.d. skaldsögum, blöðum filmum o.ö.

Sum stundir liðu, megnaði málið ofta at laga fremmandu növnini at sær, so tey í ljóði og bending líktust ikki so nógv frá heimligum növnum. Tað var tann fyrimunur í miðöld, at növnini komu gjögn num nærskyld mál. Nú á dögum liggar tann stóri heimur opnari fyrir, og navnatilfarið, sum er í boði, er tíðum so frálikt tí heimliga, at tað tykist eingin leið at laga tað at ljóði og bending í heimamálinum, og kortini er alt vanligari at leita langt burtur eftir növnum til börnini.

Tey, sum hugsa um at varðveita samanhangið í navnatilfarinum við mál og gamlan navnasið, eru sum vera man illa við, og tí eru av og á at hoyra og síggja ynski um at fáa fastari reglur at ganga eftir í navnagávuni. Í flestum grannalondum okkara hava leingi verið lögir um fólkanövn. Vit hava onga havt, men hava miðað okkum eftir gomlum siði og teim donsku reglum, sum her hava verið settar í gildi. So mikil munur er á donskum mál og fôroyskum, at einki skil er í, at lögir um donsk fólkanövn skulu galda í Fôroyum. Her mega vit hava egnar reglur, sum samtykkja við fôroyskt mál og fôroyskan arvsið.

Mong eru dömini um, at donsk növn hava trokað fôroysk növn burtur; eftir danskari fyrimynd hevur verið vanligt t.d. at lata mannfólka-

növn vera endingarleys í hvörfalli, sum t.d. Finn í staðin fyri Finnur.

Í fornöld hövdu föroyingar flest növn síni í felag við grannar sínar í Noregi og Íslandi og öðrum (vestur)norrönum londum. Tað ber eitt nú Föroyingasöga boð um, tí tó at hon er skrivað í Íslandi, man hon yvirhövur vera bygd á föroyskar sagnir, og við teimum munnu m.a. növnini hava fylgt. Í Föroyingasögu eru einstök növn, ið ikki eru at finna í öðrum londum, tað gamlar heimildir vita frá at siga, t.d. Heri, Brestir. Góðan vitnisburð um upprunalig föroysk növn finna vit í mongum staðanövnum, t.d. Eiriksfjall, Bessavatn, Atlavatn, Ragnhildargyllin.

Við kristnitökuni kom stórt innsig av halgimannanövnum og bíbliu-növnum, men mong norrön növn livdu framvegis saman við teimum. Fremm- andu növnini lagaðust sum nevnt mong at heimamálínunum, tó summi kendust fremmand í sniði og vórðu heldur ikki langlívað, t.d. Briksius; onnur broytast, eitt nú við styttning, t.d. Tiburtius verður Bursi. Úr bíbli- uni kemur tað mannfólkanaavn, sum til okkara dagar hefur verið tað vanligasta av öllum, tað er navnið Jóan, seinni Jógván, ið kemur av ápost- ulsnavninum Jóannes.

Í norröna tíðarskeiðinum vórðu növn eins og annað skrivað á heima- málínunum, fornþoroyskum, sbr. Diplomatarium Færoense, men við trúbótini kemur tann broyting, ið var lagnutung fyri föroyskt mál: dansk gjördist skriftmál í öllum fórum. Tí eru öll növn í skrivligum heimildum frá siðaskiftinum og tætt at okkara dögum í donskum hami: í tingbókum og kirkjubókum, tá tær taka við, og öllum öðrum. Á tann hátt kom upp tann lögni og rangvörgi háttur, at maður varð skrivaður eitt, men æt annað í dagligum viðurskiftum millum manna. Enn anir eftir av hesum övuta lag, hóast nú er ráðandi siður at skrivast tað, ein í royndum eitur.

Í 17. og 18. öld og langt inn í 19. gjördist navnatilfarið sera fábroytt. Tað voru bert nökur fá növn, flest av bíbliuuppruna, ið vórðu nýtt. Tann strangi uppkallingarsiðurin gjördi, at ikki varð leitað út um ættina eftir növnum. Úrslitið var, at tövt varð í sama stampi, og lítið kom afturat av növnum. Tey gomlu norrönu növnini doyðu út at kalla, bert nökur fá vórðu varðveitt óslitið til okkara dagar, teirra millum Tróndur, Óli, Högni og Guðrun - tó öll í donskum skriftsniði. Annað kom ikki til tals.

Í 18. öld fer so smátt at taka seg upp tann siður at geva fleiri enn eitt navn, í fyrstuni oftast bert tvey. Gamalt var, at eingin fekk fleiri enn eitt navn. Tá ið siðurin at geva tvey növn vant upp á seg, varð ofta annað navnið funnið uttaneftir, t.d. uppkallað eftir föðingardegi, um hann var fríggjadagur ella seinni eisini sunnudagur, növn

sum Frederik og Sofie. Eisini var leitað í álmanakkanum, og vanligt gjördist at kalla barn upp eftir navni föðingardagsins. Soleiðis er t.d. navnið Pauli komið í við at kalla upp pálsmessudag, 25. januar, sum í danska álmanakkanum nevndist Pauli omvendelse, latínskt hvörs-fall av Paulus.

Við tvínevnasiðinum komu ofta útlendsk növn at troka burtur samsvarandi fôroysk, tí tey útlendsku fullu betur at hesum nýggja fremm-anda nevningarlagnum. Tað tóktist finari at eita t.d. Óli Mikal enn Óli Mikkjal, ella Anna Kristina enn Anna Kristin. Soleiðis komu hesi longru fremmandu növn við herðing á 2. stavilsi so líðandi at vinna á teimum fôroysku formunum í ójavnari kapping.

Við sprettandi tjóðskaparkenslu og sigrandi tjóðskaparrörslu í 19. og 20. öld gjördust líkindi til at vekja upp aftur burturdeyð gomul fôroysk og norrön növn. Leitað varð til kvæði, sagnir, staðanövn og norrönar fornsögur eftir növnum. Í fyrstuni var óvissa um rætt fôroyskt snið, tí növn i útlendskum bókmentum vórðu hövd til fyrimyndar. Tí komu fram endingarleys mannfólkanövn sum Sigmund í staðin fyri Sigmundur og ófôroysk navnasnið sum Sigurd í staðin fyri Sjúrður, Bodil í staðin fyri Bóthild.

Men saman við fôroyskum og norrönnum növnum treivst eisini ör-grynni av útlendskum növnum úr öllum ættum, meir og minni óhóskandi á fôroyskari tungu. Tvínevni nördust til fleirnevni, ja, vanligt gjördist at kalla upp heilar bátsmanningar, ið voru burturgingnar, eyðvitað við góðari meinинг, men átta növn kundu vera tung byrði at knógva undir, hóast öll vórðu ikki nýtt dagliga. Voru tað gentur, ið soleiðis vórðu skírdar, kundi úrslitið vera növn av slagnum Olina, Simona, Hansina, Petrina o.s.fr.

Frá navnafátæktini eru vit nú komin inn í eina tíð við so fjölbroyttum navnatilfari, at torfört kann vera at fáa greiði á, hvaðan alt er komið. Allar dyr standa opnar á víðan vegg, og növn koma úr öllum ættum. Ilt er hjá prestum og öðrum ábyrgdarfólk i at halda skil á. Eisini er lyndi til nýskapan á heimligum stöði, helst við samanseting av ymsum navnapörtum; viðhvört eydnast væl, men oftast illa. Ov lítið hefur verið av leiðbeining frá könum fólk, navnalisti teirra Christian Matras og M.A.Jacobsen frá 1930 er longu alt ov lítil. Kemur til skarpskeringar um navn, er leiðin, sum kæran gongur, til kirkjumálaráðið danska, sum leitar sær ráð hjá Institut for navne-forskning í Keypmannahavn. Mangur úrskurður hefur tíverri ikki verið til bata fyri fôroyskan navnasið. Seinastu árini hefur tíbetur verið gjört minni av at lata navnatrætur fara av landinum, men roynt hefur verið at greiða tær innanlands.

Í föroyskari navnalógi og fylgjandi reglum verður neyðugt at finna á ein hátt at beina navnagávuna á föroyska leið uttan tó at gera karmarnar so trongar, at teir kennast fólki sum tvingsil. Góð og holl leiðbeining eiger at verða givin við navnalistum og beinleiðis ráðgeving í ivamálum. Eyðvitað verður loyvt at nýta fjöld av növnum av fremmandum uppruna, men roynt eiger at verða at geva teimum snið og form, ið fáa tey at samtykkja föroyskari tungu so væl, sum gjörligt er. Skotið verður upp at seta nevnd ella ráð av serkönunum at gera úrskurð, um trætumál stinga seg upp. Ikki eiger at verða loyvt at geva növn, ið bróta meginreglur í föroyskari málsláru.

Eftir lógaruppskotinum eiger at vera heimilt teimum, ið bera föroysk növn, at fáa tey broytt til rættan form. Tó her eiger eingin noyðsla at vera, bert ein opin möguleiki. Navnið er eitt so persónligt og viðbrekið mál, at största varsemi og fyrilit eiger at verða sýnt í öllum fórum. Vert er at hava í huga tiltakið "Navnið spillir ongan". Tað er ivaleyst sprottið av ynski um at ugga tey, ið bera óheppið navn, men er samtíðis ein ásannan av, at alt er ikki, sum tað eiger, í navnagávuni. Lög um fólknavn eiger at vera eitt amboð til at beina á rætta leið tað, sum avleiðis er farið, og at forða fyri skeivari gongd framvegis.

Fornavnið sonevnda ella skírnarnavnið, sum tað fyrr varð nevnt, er ikki nóg mikið at eyðkenna ein persón, at skilja hann frá öðrum, tí mong eru tey, ið bera sama navn. Navnatilfarið er ikki so ríkt, at ráð eru til at hava eitt navn í part - fá eru einnevnd. Eitt seinni navn er neyðugt afturat til eyðkennis. Her velja vit, eins og vanligur málburður er nú, at kalla tað eftirnavn.

Frá gamlari tíð hevur tað verið siður hjá germonskum tjóðum at eyðkenna persón við at skoyta -son ella -dóttir upp í faðirs navn og við hvört eisini móður navn. Hetta var tað almenna lagið, men annars vórðu - og verða enn - ymsir aðrir hættir nýttir í dagligum samskifti millum manna. Maður ella kona kann fáa viðurnevni ella kenningarnavn, ið sipar t.d. til yrki, heimstað ella ættarstað, útsjond og ymiss likamseyðkenni, annaðhvört prýði ella lýti, andligar eginleikar, klædnaburð, lutir ella amboð, ið persónurin ofta er sæddur at nýta. Eisini kann okkurt, ið maður hevur sagt, verða hangandi við hann sum viðurnevni. Úr Föroyingasögu kunnu vit taka nökur dömi um nakrar av omanfyri nevndu flokkum av kenningarnövnum: Hákur jallur, Gilli lögmaður - sipar til stöðu í samfelagnum ella yrki. Mong hava uppruna í heimstað ella bústað: Bjarni í Svínøy, Tróndur í

Götu, ella eisini: Svínoyar-Bjarni, Götu-Tróndur; síðan úr sama flokki: Einar Suðuroyingur (úr Suðuroyggjum ella Hebridum), Karl mörski (staðarlýsingarorð - Karl var av Möri í Noregi), Tollakur Götuskeggi. Növn, ið sipa til útsjónð og likamseykenni yvirhövur: Geyti reyði, Tórður lági, Ketil flatnevur, Steingrimur halti, Búi digri. Til andligar eginleikar: Torgrímur illi, Magnus góði. Til klædnabúna: Eldjarn kambhöttur, Haraldur gráfeldur. Til serstaka hending sipar viðurnevnið hjá Tórálvi smör. Tílik viðurnevni voru persónlig, doyðu vanliga burtur við teimum, ið bóru tey.

Tað, sum vit nú skilja við ættarnavn ella eftirnavn, var ikki til í Norðurlondum í fornöld. Men tá ið tað kom út í 16. öld, fór aðalin í Danmörk so smátt at fáa sær föst viðurnevni eftir europeiskari fyrimynd, og í 1526 heitti Friðrikur kongur 1. á aðalsstættina um at fáa sær föst ættarnövn. Ofta voru hesi növn viðurnevni, sum teir hövdu fingið eftir útsjóndini á skjaldarmerki sínum, t.d. Hvidtfeldt (hvítur flati), Gyldenstjerne (gylt stjörna), Rosenörn (rósa og örн), Trolle (tröll). Múgvandi borgarar fóru skjótt at taka eftir hesum nýggja navnasiði. Ofta hövdu hesi nýggju ættarnövn uppruna í yrkisheiti, t.d. Smed, Bager, Möller (sbr. ensku növnini Smith, Miller, Cooper). Prestar og studentar fingu sær tíðum navn eftir yrki faðirs ella ættarfaðirs ella eftir heimstaðnum, ofta í latínaðum sniði: Faber (smiður), Pontoppidanus (Broby), Vellejus (Vedel, nú Vejle). Föroyingar, ið lósu á lærda háskúlanum í Keypmannahavn, hövdu fyri at skoyta Færøe ella Faroensis upp í navn sítt, men tað lögdu teir sum vera man burtur aftur, tá ið teir komu heim aftur til lands.

Men í Danmörk eins og hinum Norðurlondum helt fjöldin kortini fast við gamlan niðurarvaðan sið við faðirsnavninum. Soleiðis var eisini her á landi. Almenningurin læt seg ikki örkymla av, at prestar og aðrir embætismenn tíðliga í tíðini hövdu föst ættarnövn - tey flestu av teimum gomlu ættarnövnunum sum Weihe, Debes, Svabo, Matras, Djurhuus, Hammershaimb, Winther, Hentze o.o. eru soleiðis komin til Föroya. Men tað syntist, sum hesi bæði navnalög kundu liva saman í sátt og semju. Tað var eisini vanligt, at faðirsnavn varð nýtt saman við ættarnavni, t.d. Lucas Jacobssön Debes.

Alkunnugt er, at Pætur Jógvansson og Elin Tróndardóttir altið skrivaðust eitt nú Peter Joensen og Elsebeth Trondedatter - og dugdu tey at skriva, skrivaðu tey seg sjálv soleiðis; hetta var nú eina ferð lagið. Og mong eru tey enn, sum trúliga skriva skírnarnavn sitt á donskum.

Sostatt gekk alt til við navnalagnum, sum verið hevði frá land-

námstíð, tá ið frá er tikið, at növnini sjálv broyttust eftir skiftandi rákum, sum natúrligt er, og at tey hövdu fremmandan ham á pappírinum - tó ikki á mannamunni. Sum nevnt tóktust fremmand ættarnövn at kunna liva saman við gamla lagnum uttan at gera tí stórvegis mun. Tó vil so vera, at föroyingar, sum fóru uttanlands -teir voru fáir - numu nýggjan sið. Kendasta dömið man vera, at Páll Pálsson úr Nólsoy tók sær navnið á heimbygdini til eftirnavn - í donskum sniði, tí annað var ikki hugsandi tá, men á föroyskari tungu varð hann nevndur Nólsoyar-Páll (smbr. Svínøyar-Bjarni, Götu-Tróndur).

Frammanfyri varð nomið við ta navnafátækt, sum her var á landi i 17. og 18. öld. Sama var í royndum lagið í Danmörk. Ein avleiðing av hesum var, at fleiri og fleiri komu at bera sama navn, og sama var við faðirsnövnum við -sen og -datter. So hvört sum fólkioð nördist, var torfört at halda skil á, tí növnini voru so lík. Frá hægsta stað kom fram ynski um at fáa í lag föst ættarnövn fyri fólkioð alt, tað sum longu var vorðið siður hjá aðals-, presta- og borgarastætt. Longu á Struense dögum hövdu hertugadömini Slesvík-Holstein fangið skipan um föst ættarnövn í staðin fyri faðirsnövn við -sen og -datter, men í Danmörk hendi einki fyrr enn gott og væl hálvthundrað ár seinni.

30.5.1828 varð útgivin konglig fyriskipan "om Adskilligt, som i Henseende til Daaben bliver at iagttage." Í endaðum á 18. og síðstu grein í hesi fyriskipan standa hesi orð: "Iövrigt bør hvert Barn ved Daaben benævnes ei alene med Fornavn, men og med det Familie- eller Stamnavn, som det i Fremtiden bør bære." Hesi fáu orð hövdu stórar og djúptökar avleiðingar fyri navnalagið, ikki bert í Danmörk, men eisini her hjá okkum - fyriskipanin kom í gildi her árið 1832. Tá var sum kunnugt einki lögting - tað var avtikið 16 ár framanundan - ella nakar annar föroyskur myndugleiki, sum kundi vera við í ráðum, annaðhvört tað var at mæla til ella frá.

Fyrr var ikki siður at nevna annað navn enn sjálvt skírnarnavnið ("fornavníð"), tá ið barn varð hildið undir skírn. Hvörs son ella dóttir tað var, kom av sær sjálvum, ella hvat ættarnavn tað skuldi bera, um foreldrini nýttu tað.

Prestarnir hava vist ikki fangið gjölla at vita, hvussu teir skuldu fara fram, tí næstu 8-10 árini hendir ikki annað enn tað, at teir umframta skírnarnavnið doypa börnini við faðirsnavni + -sen ella -datter. Hvat meintist við "familie- eller stamnavn", hevur ikki verið teimum fullgreitt. Tað fyrsta, sum hendi - tað er eitt sindur ójavnt eftir prestagjöldum, her verða dömi tikan úr Suðuroyar kirkju-bók 1832-52 og nökur úr Vági og Eysturoyar kirkjubókum somu tíð - ið

veik frá gomlum siði, var, at um 1838 varð farið at geva gentum eftirnavn við -sen eins og dreingjum, men tó eftir pápanum. Fyrsta dömið í Suðuroy er 23. nov. 1838, tá ið genta í Trongisvági verður doypt Elsebeth Susanne Malene Johnsen, faðirin er skrivaður at eita John Jacobsen, t.e. Jógvan. Men longu árið eftir verður genta í somu bygd skírd Ellen Cathrine Jespersen, faðirin er Óli Jespersen, skúlameistari. Soleiðis verður so lagið hereftir. Í fyrstuni vórðu dreingir skírdir sum synir pápa sín, men seinni, aftan á 1840, fara at síggjast dömi um, at teir fáa abbanavnið + -sen til eftirnavn, t.d. í Vági 1844: Thomas Jacob Joensen, pápin skrivaðist Hans Julius Joensen. Hetta hevur verið fólki heilt ófatiligt og eisini órimiligt, og long og drúgv var toganin, áðrenn henda kollvelting av navnalagnum var fullförd. Tey kundu ikki semjast við, at börn teirra, eisini gentur, skuldu verða kallað "synir" abba sín. "Pápi vil eg vera", skuldi Pól Zachariassen á Sondum á Sandi siga. Hann vildi, at sonurin skuldi skrivast Poulsen, men prestur helt fast um Zachariassen, faðirsnavn Póls. Leikur endaði við, at teir möttust á miðjari leið, og barnið varð doypt: Zacharias Poulsen Zachariassen. So seiglívað hevur tað gamla navnalagið verið, at stakdömi eru enn um, at menn bera faðirsnavn sum eftirnavn. Maður í Skopun föddur í 1914 eitur Andrias Thomsen - faðir hansara æt Tummas Clementsen. Annar föddur í 1919 eitur Vilhjálmur Jakobsen - faðirin æt Jakob Johannesen.

Tað, sum var hövuðsúrslitið av kgl. dópsfyriskipanini frá 1828, var, at -sen-növn, sum tá voru, gjördust föst eftirnövn. Tey skírnarnövn, sum tá voru, komu tískil at vera fyrri liður í eftirnövnum hjá komandi ættum. Faðirsnövnini festust sum ættarnövn. Tí kom hópur av óskyldum fólk at bera sama ættarnavn bæði í Danmörk og Föroyum. Telefonbókin vísir, at í Tórshavn eru 153 felagar, sum hava ættarnavnið Jacobsen, næstfjölmentasta navnið er Hansen (142), síðan Joensen (141), Poulsen (106), Olsen (97), Pedersen/Petersen (74), Johannesen (60), Jensen (58), Thomasen/Thomsen (47), Andreas(s)en (46), Danielsen (46), Mortensen (46), Nielsen (45), Johansen (44), Simonsen (43), Samuelsen (38), Michelsen/Mikkelsen (33), Sörensen (30), Rasmussen (29), Niclasen (25), Rubeksen (20), Zachariassen (17).

Nakað tað sama man býtið vera um alt ländið, tó er Joensen vanligasta eftirnavnið í Klaksvík eftir telefonbókini at döma. Fyrru liðir í hesum -sen-növnum voru vanligastu skírnarnövnini í Föroyum um og fyri miðjuna á 19. öld.

Men umsiðir hava prestarnir fingið skil fyri, at ætlanin við kgl. fyriskipanini var, at fólk helst skuldu fáa ættarnövn av öðrum slag enn -sen-növn. Ójavnt er, sum teir hava verið idnir til at fremja

hetta í verki. Men um endan á 1830-árunum fara at síggjast í kirkju-bókunum eftirnövn av ymsum slag, öll sjálvandi í donskum málsmáli, tey flestu við stöði í bygda- og býlinganövnum ella öðrum növnum, sum barnið hevði tilknýti at. Teir prestar, sum fóru undir hesa ný-nevning av störstum eldhuga, voru 3 suðuroyarprestar: Niels Lund Andersen (1832-38), Otto Fr. Chr. Jørgensen (1838-43) og Andrias Djurhuus (1843-50). Her skulu verða upproknað nökur av hesum növnum, sum seta serligan dám á ættarnavnatilfar okkara enn dagin í dag.

Fyrsta navnið av hesum slag er Holm, sum sunnbiardrongur f. 28. maí 1837 verður doyptur: Johan Frederik Holm - eftir Sunnbiarhólmi, sigst. Í öllum fórum er ikki fingin uppspurningur um upprunan at növnunum. Hesi koma afturat í sama ári: Ström, Trongisvági, Öster, Porkeri (eftir býlinginum í Eystrum), Dahl, Lopra (eftir Loprandsdali), Smith, Öravík, Gaard, Fámjin (vist eftir Sjúrðargarði), Splidt, Porkeri.

1838: West, Hvalbō, Berg, Sunnbō og Hvalbō, Vinther og Beder, Vági, Birk, Sunnbō (tann drongurin doyr 11 ára gl., so navnið er tí burturdottið), Lisberg og Mörch, Fámjin, Öllgaard, Hvalbō (navnið horvið, gentan, ið bar tað, giftist til Skúvoyar), Salmony, Trongisvági, og Luid, Hovi (navnið skal vera eftir húsanavninum á Liða í Sunnbō!)

1839: Hammer, Hvalbō, Kjerboe, Sunnbō, Taimann, (Fámjin, helst av húsanavninum á Teigum; drongurin, ið fekk navnið, doyði lítil, og tað hvarv tí), Bech, Hovi (helst eftir eini á).

1840: Ludvig, Fámjin, Skaarup, Froðbō (kundi verið eftir býlinginum undir Skorum).

1841: Leo, Vági, Olvinius, Tvöroyri, Langgaard, Sunnbō (eftir Laðangarði).

1842: Mörch, Nesi í Hvalbō (sbr. Fámjin 1838), Kjærgaard, Hamrabýrgi, Hielm, Vági.

1843: Vestergaard, Sunnbō, Söberg, Lopra, Salberg, Fámjin, Smidt, Hovi, Gotfred, Porkeri.

1844: Hvidtfeldt, Trongisvági, Steenberg, Sunnbō, Hammershöi, Sunnbō (foreldrini búðu undir Hamri!).

Soleiðis heldur henda sermerkta navnagáva fram næstu árini - ikki bert í Suðuroy, men um alt landið. Í Vágum byrjar hon heldur seinni enn í Suðuroy. 1844 sæst tað fyrsta, Gaasedal, 1845 Vigum og Næs, 1846 Slettenes, 1851 Norden á Slættanesi - men ikki er so tætt við tilíkum növnum har sum í Suðuroy.

Í Eysturoynni byrjar tað 1838. Stílurin er tann sami sum í Suðuroy: Hammer, á Eiði og á Toftum, Dahl, Eiði, Klein, við Gjógv, Gjoveraa og Toftegaard, Fuglafirði, Lervig, Leirvík, Fredriksberg, Strondum (eftir

Friðriksbō), Solmunde, Söldarfirði, o.s.frv.

Presturin Lund Andersen, ið setti sjötul á í Suðuroy, kom í 1838 til Suðurstreymoyar, men har sæst ikki so nóg av tilíkum nýgjördum ættarnövnum: Drongur föddur úti á Bö (sunnan fyri Kirkju-bö) fekk navnið Udböe í 1842, og á Hvítanesi, sum tá var nýggj bygd, kemur navnið Nyboe. Um sama mundið Bö, úti á Bö, og Eide í Nólsoy.

Fóru vit um allar Föroyar, funnu vit helst allastaðni eftir-navnagávu av sama slag.

Men hetta voru hóast alt undantökini, -sen-növnini voru tey, sum fjöldin mátti hjálpast við. Tjóðskaparhugaðir menn sóu tað rangvörga í hesum lag, og í Föringatiðindum sæst, at summir teirra hava givið növnum sínum föroyskt snið, t.d. Jóannes Patursson, Absalon Jógvansson, Andras Sámalsson, men í royndum voru tað -sen-növnini, ið hövdu rættargildi, tey voru teir doyptir, og fleiri duttu aftur á tey seinni.

Í Danmörk gjördist alt ein ruðuleiki av öllum -sen-ættarnövnunum. Ein nevnd sett av lögmálaráðnum at viðgera spurningin gav eitt forvitnisligt álit í 1899. Nevndin fekk sær upplýsingar um navnasið frá fólk í ymsum landspörtum í Danmark, og eisini úr Föroyum. Heimildar-menn um föroysk viðurskifti voru V.U. Hammershaimb, Jakob Jakobsen og Friðrikur Petersen.

Her skal verða endurgivið tað, sum nevndin skrivar í álitinum um föroyskar navnasiðir (Dansk navneskik, 1899, bls. 93):

Paa Færøerne er det landgængs Skik at betegne Personer ved deres Fornavn med tilføjet Bosted eller Fødested: Povl i Hodni, Djóni i Geil, Andrias við Stein, Just á Húsun, Jóanis i Funningstovu. Alle disse Eksempler ere fra Torshavn, men de enkelte Navne ere sædvanlig indførte med Folk fra Landsbygden. Øernes spredte Bebyggelse og overordentlige Rigdom paa Stednavne gör det let at betegne Folk paa denne Maade. — Lige siden 1832 (da Daabsforordningen af 1828 sattes i Kraft paa Færøerne) ere ikke saa faa Personer blevne døbte med disse Stednavne, ofte omdannede i mere dansk Form: Arge, Hammer, Udbø (úti á Bö).

Stednavnene blive ikke saa sjælden satte foran: Klett-Oli (ɔ: under Klinten), Króks-Öli (i Krogen), Vága-Heini (fra Vaago), Kolturs-Niklas. Er det længere Navne, maa de, lige-som i Dansk, helst afkortes: Boyggja-Palli (= Palle i Boyggia-stuen), Skrivara-Jens (Jens i Skriverstuen). — Folkenavne bruges derimod kun i Omtale: Sudringen, Sumberingen (fra Suderø, fra Sundbø); de knyttes ikke til Navnet, og de arves ikke.

Forældres Navn, enten Faders eller Moders, sættes ofte foran: Suðrings-Johan (Søn af en Suderømand), Sáru-Jóanis, Hendriks-Lena; men endnu hyppigere betegner man Slægt-skabet med „hos“ (kjá), dette bruges baade om Ægtefæller indbyrdes og om Børn i Forhold til Fader eller Moder.

Det er sjældent, at Standsbetegnelser ere arvelige; Tilnavnet Bóni fejes saaledes kun til den, der er Kongsbonde.

En Slægt har dog i længere Tid haft Ordet „Prest“ sat foran Navnene til Minde om en Stamfader, der var Præst. I højere Grad arvelige ere visse Tilnavne af ukendt Betydning, der menes en Gang at have været Øgenavne: Stubbi, Toka, Skulv. De to første bruges foransatte (Stubba-Jens), det sidste fritstaaende; dog skriver Navnets Bærer sig Thomas Skylv.

Alle Tilnavne ere godkendte af Bærerne; derimod „skrive de sig altid med de Efternavne, hvormed de ere døbte, og tilføje kun den gængse Benævnelse, hvor en Navneforveksling ellers vilde kunne finde Sted“. Flertallet af Befolknlingen er døbt med -sen-Navne; disse omfatte paa de fleste Øer 80-95% af Befolkningen¹⁾. Men de bruges aldrig i daglig Tale; „Danskerne kalde ham Jon Jonsen, men han hedder Jon paa Klett.“ kan der høres sagt; en ældre Mand kunde for vor Meddeler ikke engang opgive sit Kirkebogsnavn. „Ere disse Slægtnavne paa -sen uheldige og vildledende her i Riget, have de været end mere stødende for den Del af Befolkningen, som bor paa Færøerne“; der fandtes hos denne ikke nogensomhelst Forudsætning for at gøre -sen-Navnene til Slægtnavne.

I 1904 kom í Danmörk lög um navnabroyting. Hon gav heimild til at skifta ættarnavn: Nýggja navnið skuldi verða vart so, at eingin annar kundi ogna sær tað utan loyvi frá teimum, ið fyrst hövdum fingið sær tað.

I fyrstuni varð ikki gjört nóg av at skifta eftirnavn í Föroyum. Umsókn varð latin um fútan til lögmálaráðið í Danmörk. Tað rangvörga var, at Föroyar vórðu fult og heilt roknaðar upp í Danmörk á hesum öki: Var navn, sum föroyingur sökti um, ov likt donskum ættarnavni, varð honum sýtt fyri at fáa sær tað.

Tey ættarnövn, sum fólk fór at fáa sær - ella "keypa" sær, sum vanliga varð sagt - eftir hesi lög, vóru ógvuliga ymisháttar. Fleiri fingu sær növn av sama slag sum tey, ið prestarnir hövdum doypt, t.e. donsk ella hálvdansk, t.d. Gaardlykke, Syderbō, Bolstad, Olvhøj, Neystved. Men flest fingu sær föroysk növn, aloftast eftir staðarnövnum, annaðhvort við fyriseting: av Skarði, úr Konoy, á Ryggi, ella utan fyriseting, og, tá tað vóru kallkynsnövn, í einum endingarleysum sniði: t.d. Ryggstein, Frydal, men növn í hvörjumfalli við ongari fyriseting koma eisini fyri, t.d. Jagre (t.e. Jaðri), Hellu, Sondum, sjáldan í hvörfalli: Herdalur. Summi fáa sær navn, ið endar við -son, sum ættarnavn, t.d. Patursson, Jóannesarson, Jógvansson, Jákupsson.

Seinni hevur verið vanligari at taka staðarnövn við fyriseting til ættarnövn, men eitt skifti vórðu tilik növn ikki veitt - tað var, meðan Svenning Rytter var lögmálaráðharri. Kent er malið hjá Pouli í Geil. Johs. Bröndum-Nielsen professari skrivaði stuttliga grein um hetta í Politiken; hon varð uppafturprentað í Tingakrossi nr. 7 og 8,

1930: Poul Isaksen, vanliga nevndur Poul í Geil, hevði í 1918 sökt um at fáa i Geil til eftirnavn, men tað var honum ikki játtað, tí lögðalaráðið hevði gjögnum amtið sagt frá, at tílik növn, staðarnövn við fyriseting frammanfyri, hóskaðu ikki við föroyskan máltona. Hóast ummæli varð fingið frá málkönnum fólk, munti tað einki. Ferð eftir ferð sökti hann um at fáa hetta navn góðkent sum ættarnavn, men tað segði alt tað sama. Ikki fyrr enn í 1929 bar til. Sum Bröndum-Nielsen tekur til í greinini: "Aaret 1929 bragte Köbmand Isaksen af Thorshavn en sön og Danmark et nyt Ministerium." Poul sökti aftur um at fáa loyvi til at geva syni sínum eftirnavnið i Geil, og nú varð tað um síðir játtað - helst tí at annar lögðalaráðharri var komin í Rytters stað. Frá 1920-árunum eru eftirnövnini Viðstein og Frásteini - helst royndir at ganga uttan um óvilja lögðalaráðharrans at veita növn av hesum slag.

Eitt, sum eftir áskoðan nevndarinnar er óheppið við ættarnavna-skiftum, sum tey nú fara fram, er, at tá ið navn verður "keypt", verður band lagt á tað, so eingin annar kann fáa tað. Nogvar kunnu t.d. Jógvansstovurnar vera í Föroyum, men tann, ið fyrstur hevur fingið sær navnið i Jógvansstovu, eigur einarætt til navnið; hini, sum áttu at havt eins góðan rætt til navnið, tí tey búgva í Jógvansstovu, sleppa ikki at kalla seg so alment, uttan so er, at hin gevur loyvi.

Stríðsárin 1940-45 vórðu eingi navnaskifti játtað, tí sambandið við navnamyndugleikan í Danmörk var slitið. Aftan á at stríðið var av, vóru navnaskiftini fleiri enn nakrantið áður; öll, sum hövdu bíðað hesi fimm ár, sluppu nú fram.

Í Noregi eru reglur um, at ein kann sleppa at kalla seg eftir heimstaðnum, t.d. tí garði har ein býr, men tað kemur valla fyri, at fólk taka sær navn eftir býum, fjöllum ella landspörtum. Nevndini tykir, at tað er kanska heldur enn ikki ósmæðið at fáa sær bygdarnavn ella oyggjarnavn t.d. til sítt egið ættarnavn - tað búgva jú onnur í bygdini ella oynni. Ein, sum ætlaði at fáa sær Tórshavn til eftirnavn, fekk nei kortini.

Í 1961 kom nýggj dansk lóg um fólkánövn, og í 1969 skuldi lögtingið taka stöðu til, um hon skuldi koma í gildi í Föroyum við nökrum fáum broytingum, sum nevnd sett av landsstýrinum hevði mælt til. Men lógin varð ikki samtykt á tingi. Tískil er einasta skorðan undir so týðandi tjóðskaparligum tátti, sum fólkánövn okkara eru, gamla danska lógin frá 1904.

Tann broyting, sum ímóti - ella heldur uttan - okkara vilja varð trokað inn á okkum við kgl. fyriskipanini frá 1828, hevur eftir tí, nevndin dugir at meta, verið til ómetaligan skaða fyri föroyskan navnasið. Nevndini tykir, at ein gongd leið út úr óförinum er at

loyva aftur hitt forna navnalagið við -son og -dóttir, sum er góður háttur at eyðkenna fólk í lítlum samfelag. Tað er eisini ein natúrligur háttur, tí millum manna verður eftirnavn sjáldan nýtt, men persónur verður vanliga kendur sum sonur ella dóttir faðirs síns ella móður við fyrisetningini hjá, t.d. Jógván hjá Niklasi, sum í royndum er einki annað enn eitt avbrigdi av Jógván Niklasson. Nevndin vil ikki við hesum siga, at hetta skal vera eitt krav, men heldur eitt tilboð, ein möguleiki, sum ein kann velja á jövnum föti við hin. Tað er móti öllum skili, at tað einasta, sum er bannað, er tað navnalag, sum forfedrar okkara hava livað við longri aftur í tíðina, enn sögur ganga frá.

Við einum dömi skal verða sýnt, at hetta er góður eyðkenningarháttur. Í eini bygd býr maður, sum eitur Tummas Olsen. Hann eiger sjey synir, sum eita Óli, Jógván, Eiríkur, Hanus, Pætur, Niklas og Ragnar. Teir giftast og fáa börn. Trúgvir sum teir eru við gamlan uppkallingarsið, skal elsti sonur eita eftir abbanum. Nú hevur bygdin fingið 7 Tummasar Olsen aftur at hinum gamla. Teir verða noyddir til at keypa sær nýggj eftirnövn, tá teir koma til, tí brövini fara skeiwt. Vórðu teir harafturimóti skrivaðir Tummas Ólason, Jógvansson, Eiriksson o.s.frv., var einki brævabland. Og millum manna eita teir einki uttan Tummas hjá Óla, Jógvani, Eiriki o.s.frv.

Vitanin hjá foreldrum um, at tað navn, sum tey velja börnum sínum, einaferð skal vera kenningarnavn ella eftirnavn hjá barnabörnunum, mundi eisini gjört sítt til, at tey vandaðu sær betur um, tá tey góvu börnum sínum növn.

BÓKMENTIR

Jákup í Jákupsstovu:

Fólkanoðn í Föroyum. Tórshavn 1974

- " -

[7 greinir um fólkanoðn í Föroyum 1801.]
Fróðskaparrit 14.-21. bók.

Chr. Matras:

Eitt sindur um gomul fólkanoðn í staðanövnum okkara.
Varðin 8, 1928.

- " -

Stednavne paa de færöske Norðuroyar (bls. 40-47). Kbh. 1933.

M.A.Jacobsen og Chr. Matras:

Föroysk fólkanoðn. Navnalisti til leiðbeiningar.
Tórshavn 1930.

Jóhan Hendrik W. Poulsen:

Personnavneskikken i Sandoy syssel. Serritgerð 1966.
(Óprentað)

- " -

Friggjadagstrúgv og friggjadagsnövn. Fróðskaparrit 18. bók.

- " -

Om brug af stednavne i færöske familienavne. I: Språkform
och språknorm. Lund 1979.

Bjarki B. Skaale:

Fólkanoðn í Kollafirði. Serliga í sambandi við uppkalling.
Serritgerð 1983 (óprentað).